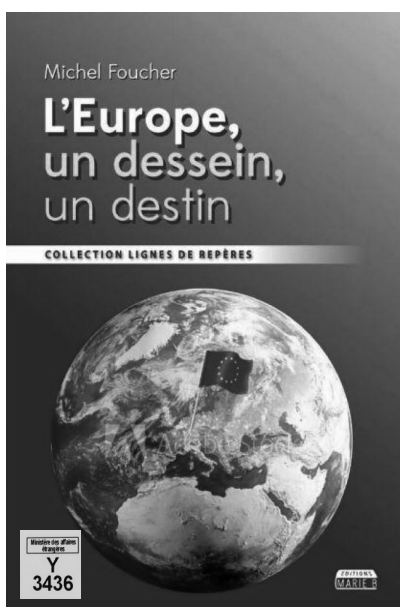

Јелена Тодоровић Лазих*

*Институт за политичке
студије, Београд*

ЕВРОПА, ЈЕДАН ЦИЉ, ЈЕДНА СУДБИНА*

Foucher, Michele. 2019. *L'Europe, un dessein, un destin*. Paris: Edition Marie B, 126 str.

Аутор књиге *L'Europe, un dessein, un destin*, Мишел Фуше (*Michel Foucher*), по-

знат је као географ и бивши француски дипломата, а поред тога, он је професор примењене геополитике на Колеџу за глобалне студије у Паризу - Collège d'études mondiales (Fondation Maison des Sciences de l'Homme, Paris). Истовремено, Фуше је саветник у Одељењу за предвиђање у оквиру француског Министарства спољних и европских послова. У његовој биографији може се наћи и то да је био директор Института за високе студије националне одбране у периоду 2009-2013. Аутор је бројних књига, укључујући: *L'Europe et l'avenir du monde - Европа и будућност света* (2009), *L'obsession des frontières - Опсесија границама* (2007) и *Le retour des frontières - Повратак граница* (2016). Од 2007. године Фуше је коуредник публикације *L'Etat de l'Union, rapport Schuman sur l'Europe - Стање Уније, Шуманов извештај о Европи*.

У књизи *L'Europe, un dessein, un destin*, Мишел Фуше фокус ставља на актуелни европски пројекат (ЕУ) али посматра и његову позицију и изглед какав би, према његовом мишљењу, требало да буде у перспективи. Тако

* Имејл-адреса: jelena.todoroviclazic@ips.ac.rs.

**Рад је настао у оквиру научноистраживачке делатности Института за политичке студије, коју финансира Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије.

можемо тврдити да се Фуше залаже се за моћну Унију која треба да има улогу глобалног актера али не само на основу економских перформанси, јер ту улогу већ свакако успешно обавља, него и улогу политичког и стратешког актера.

Фуше сматра да је европски пројекат још од својих почетака посвећен „економској судбини”, стварањем великог заједничког тржишта и валуте, али у одређеној мери и политичкој судбини кроз сукцесивно мењање Оснивачких уговора. Оно што за њега представља проблем јесте да се ЕУ споро намеће као актер на светској сцени. Према његовом мишљењу, разлог лежи у чињеници да Унија није у потпуности свесна који су заправо њени интереси на светској позорници јер би дефинисањем интереса била у стању да развије сопствену стратегију за глобално деловање. Да би се то и остварило, Унија мора узети у обзир нову геополитичку ситуацију у којој је важно неколико фактора: критична суседства укључујући медитеранско суседство, руског суседа на истоку, суседство на Блиском истоку, затим пораст глобалне улоге коју све више имају државе Азије (Кина пре свих) али и критичко пропитивање

глобализације, односно, улоге Сједињених Америчких Држава у том процесу.

Фушеова реченица „Европа мора да дође на свет (venir au monde)” носи двоструко значење. Глагол доћи (venir) у овом изразу може се протумачити као „ићи ка нечему”- Европа мора да иде ка свету али је неопходан и њен „долазак на свет” у буквалном тумачењу израза - као рађање Европе (конкретно, Европске уније као њеног актуелног пројекта) како би постала глобални играч (за Фушеа, то основни услов њеног даљег постојања). Данашњи изазов за Европску унију представља и додавање нове референтне скале оним скалама које већ постоје (француско-немачка, континентална скала, евро-медитеранска), то је оно што Фуше назива глобалном скалом. Није лако размишљати о сарадњи на глобалном нивоу јер су неслагања у овом контексту важнија од договора. Због тога Европска унија мора да дефинише стратешки преглед свих изазова на глобалном нивоу да би знала у којој се мери се слаже са осталим глобалним актерима.

Постнационална, мирна и кооперативна Европа није рођена из некаквог оптимистичног пројекта какав

евро-идеалисти из данашње позиције замишљају у ретроспективи. Оно што је истина, јесте да је од самих почетака, непосредно након краја Другог светског рата, европска конструкција почела да се развија као директан резултат и последица глобалног контекста. Француска је потписала 1957. године Римски споразум о Европским заједницама, подстакнута неким дешавањима у ширем глобалном контексту – стицање независности њених бивших колонија, представљало је окидач за потписивање ова два Оснивачка уговора.

Стратешка аутономија несумњиво треба да буде значајан фактор европске моћи. Без овог капацитета и као и пратећих инструмената одлучивања, Европска унија може остати непотпуна глобална сила. Каква је тренутна позиција Европе између глобалних ривалства, формирања блокова, рушења либералног међународног поретка? У оквирима актуелног светског поретка, немогуће је не бавити се улогом Кине као глобалног актера. У жељи да постане референтна тачка у погледу стандарда, она се такмичи са Сједињеним Америчким Државама и Европом у свим аспектима моћи и ствара алтернативни гло-

бални систем кроз своје развојне банке, војну индустрију, трговину. Какав је утицај ове нове стварности на Европску унију? Као водећа светска трговачка сила, гледано из кинеске перспективе, она истовремено представља тржиште, али и мету. Између куповина и вишеструких улагања у Европу, државе попут Немачке спровеле су законодавне промене како би спречиле преузимање стратешке имовине. Овај облик интервенције ради заштите домаће индустрије, истовремено, прати свест о кинеским циљевима који се реализују на Балкану, посебно на Западном Балкану. Међутим, јасно је да нема заједничког европског одговора на овакву кинеску политику. Паралелно са тим, у Европи долази до буђења геополитичке свести и јачања идеје о стратешкој аутономији у односу на прекоокеанског НАТО савезника који се чврсто држи својих елемената моћи, међу којима Фуше наводи: екстра-територијалност, долар, војни буџет, војне базе и мека моћ. Ово буђење геополитичке свести, према мишљењу Фушеа, подстакло је пропитивање атлантског савеза које је започео Доналд Трамп одмах по доласку на чело Сједињених Америчких Држава 2017. године.

Што се Русије тиче, она је за Фушеа - војна, дипломатска и нуклеарна сила, глобални актер према готово свим параметрима, али ако се посматра као источни сусед Европске уније, Русија је истовремено и држава која је у извесној мери осетљива на санкције које јој она уводи будући да тржиште Уније за Русију представља главни комерцијални излаз, посебно када је реч о извозу гаса. Зато Фуше сматра да је потребно наставити дијалог са Русијом.

Када је реч о критичним суседима Уније који се налазе на простору Магреба и Блиског Истока, Фуше стоји на становишту да су ова суседства изузетно важна за потврду Уније као глобалног актера. Како он тврди, сасвим је јасно да је ЕУ дипломатски „ван игре” на Блиском истоку и додаје да поред тога, Унија чак нема ни политичку тежину на Блиском и Средњем истоку. Међутим, он има неке идеје шта би Унија могла да уради у таквим околностима: ЕУ треба да покуша да наметне идеје о регионалном систему безбедности по узору на Конференцију о европској безбедности и сарадњи (КЕБС) која је 1994. постала Организација за европску безбед-

ност и сарадњу (ОЕБС).

За Фушеа, импровизација представља добар опис онога како се ЕУ понаша данас. За то наводи пример грчке дужничке кризе коју је Ангела Меркел решила, како он каже импровизацијом, уместо, у најмању руку, привременим изbacивањем Грчке из еврзоне. Када помиње Брежит (2016), Фуше истиче да треба имати на уму да то није европски већ британски проблем. Супротно свему што је речено на ту тему, за њега Брежит не представља кризу ЕУ већ стратегију малог дела британских конзервативаца за носталгичним повратком некадашњег царства.

Ако желимо да се бавимо унутрашњим изазовима попут евроскептицизма и популизма који прете Унији, Фуше напомиње да се они тичу само одређених држава, а не свих 27 или 28. Шта је за њега популизам? Уместо идеологије, то је стил који људима објашњава да постоје једноставна решења (референдуми и друштвени медији) за компликоване проблеме. Овај стил подразумева вођење кампања које имају вертикалне непријатеље у виду Европске уније и хоризонталне непријатеље - другост и имигранте. Да би се разумела сва ова питања,

више пажње треба посветити изборним мапама. Евроскептичне странке и покрети су, како на европским, тако и на националним изборима добили завидан проценат гласова (између осталих - Национални фронт, Алтернатива за Немачку, Покрет 5 звезда) тако да то за Фушеа значи да Унија мора ово узети у обзир када буде разматрала у ком смеру треба да иду њене будуће унутрашње реформе.

Фуше је изразио наду да ће у текућем мандату (2019–2024), Европски парламент постати право место расправе. Он сматра да су до сада разне коалиције окупљале европске народњаке, социјалисте, либерале, и за њега, овакав облик приближавања крије одсуство суштинске расправе. Наравно, он не спори да ће бити група које ће нападати и оспоравати европски пројекат али то треба да мотивише проевропљане да добро рedefинишу своје циљеве и интересе. Коначно, Фуше тврди да ће бити могуће говорити о ономе што Мишел Барније назива заједничким интересима Европљана.

Књига Европа - један циљ, једна судбина, ако се погледа структура, састоји се од шест делова, односно, уводног дела и пет одвојених целина у оквиру којих

можемо наћи једно или више поглавља. Она на први поглед није обимна (свега 126 страна) али је написана врло јасним и прецизним језиком а обилује и географским картама којима аутор илуструје своје тврдње. Први део под називом Интереси и стратегије обухвата три поглавља. У њему аутор најпре говори о томе зашто заједнички интереси Европљана нису још увек јасно дефинисани и наводи два разлога за то. Први разлог је да је „потчињавање америчком газди постало сасвим нормално у Бриселу мада такође наводи да се последњих година такав однос озбиљно пропитује” (str. 10) док је други разлог у вези са интерном геополитичком димензијом која је често замаскирана а своди се на то који положај, односно, улогу у европском пројекту доделити двома најмоћнијим државама оснивачима – Немачкој и Француској. У првом поглављу које носи наслов Заједнички интереси Европљана, Фуше најпре разматра који су то заједнички интереси Европљана и зашто им је, у политичком смислу, толико тешко да их прецизицино дефинишу. Као пример наводи да се у европској стратегији безбедности из 2003. године, само два пута помиње

синтагма „европски интереси” (str. 11). Потом поставља питања која се надовезују на претходна - који су то интереси актуелног европског пројекта на светској сцени, који на континенталном нивоу а који на нивоу Уније.

У другом поглављу Стратешки интереси Европљана – избор или потреба, Фуше наводи да европски пројекат мора да уђе у трећу етапу свог развоја и да се коначно морају дефинисати интереси који се ретко помињу. Реализација овог пројекта подразумева да се направи листа објективно заједничких интереса које се не исцрпљује у економији и трговини а пре тога неопходно је утврдити европску заједничку спољну политику која би, по мишљењу аутора, била нека врста меке моћи (str. 20). У трећем поглављу, аутор се бави могућим европским али и националним одговорима на повратак равнотеже снага и међународног ревизионизма. Фуше тврди да се на глобалну сцену враћа равнотежа снага и за то наводи примере Турске, Русије и Кине (str. 29–30).

Други део књиге је посвећен односу Европе и критичних суседа. У њему кроз три поглавља, Фуше анализира Медитеран, Русију и проблем наоружавања, односно, разоружавања. У првом

поглављу најпре анализира Медитеран као подручје на коме се налазе критични суседи и пита се да ли је неопходан повратак на француски пројекат. Затим прелази на Русију као источног суседа и при томе, фокус ставља на неколико елемената: односи Русије и ЕУ након украјинске кризе кроз поглед из Москве а затим и кроз поглед из Брисела и Вашингтона, да би на крају поглавље завршио са областима од заједничког интереса за Русију и Европску унију (str. 47–50). Треће поглавље се бави европском одбраном и спољном акцијом кроз постављање дилеме да ли је тренутно у току структурно разоружавање или стратешко наоружавање.

Трећи део књиге посвећен је Европи и изазовима на њеним границама. Фуше поставља неколико питања, међу којима је прво да ли је актуелни европски пројекат Европа Уније или Унија Европе. Такође, аутор тврди да је Европа појам који се мења и да је у географском смислу, Европа последица картографског договора а да сама Европа има дугу историју неслагања и другости (str. 62–63). Када је реч о институционализованом облику Европе, она се креће између Савета Европе и Европске уније.

Трећи део, Фуше завршава поглављем у коме тврди да Европска унија треба да се креће ка Унији Европе која би, по његовом мишљењу, требало да буде још више диференцирана него што је актуелни европски пројекат.

У четвртом делу књиге, Фуше се кроз четири засебна поглавља бави улогом коју Европа има у глобалној равнотежи снага. У првом поглављу под називом Европа – између силе у настанку и етаблираног утицаја, аутор разматра најпре ситуацију источно и западно од Ормуза а потом и ситуацију у свету који почиње на вратима Уније (str. 77–79). У трећем поглавље – Европски систем у свету и реални свет у Европи, Фуше посматра каква је улога великих држава Русије, Кине, САД-а и Немачке али и европског система за спољну акцију, имајући у виду потенцијалне нове кризе широм света. На то се надовезује четврто поглавље у коме се аутор залаже за повратак заједничког европског пројекта, односно, да Унија мора да буду способна да реагује споља.

Пети, последњи део књиге бави се улогом коју ЕУ би требало да има у свету – да престане да буде само референца већ да има стварни утицај на светска дешавања, не само кроз економске пара-

метре посматрано (str. 107). То је, по његовом мишљењу, могуће извести кроз нову европску парадигму, али и кроз дефинисање њених границе, наравно, не запостављајући ни економске перформансе по којима је већ глобални актер. Фуше се у завршном поглављу дотиче и теме новог доба за национализам где он покушава да нам да одређена тумачења кроз дефинисање граница самоодређења али и да нам понуди и неке излазе из криза која нови национализми продукују.

Конечно, Фуше се пита како убедити младе у корисност европског пројекта и даје одговор да их треба подсећати на дуготрајност ове сарадње између националних држава. Треба понављати свакој новој генерацији да им тренутни европски пројекат није дат и да би могли и они да преузму свој део бриге за његов опстанак. На крају, он наглашава да не смемо да заборавимо значај историје и процеса дугог трајања (свега онога што је претходило настанку Економске заједнице која је сукцесивно прерасла у Унију).

* Овај рад је примљен 29. августа 2021. године, а прихваћен на састанку Редакције 10. новембра 2021. године.